

7. Keskeiset tulokset

Tässä luvussa nostetaan esiin keskeisimpiä tuloksia. Osa niistä on selkeästi nähtäviä ja mitattaviakin, osa, kuten asenteisiin liittyvät muutokset ovat aina tulokinnanvaraisia, sillä siinä missä yksi ihminen näkee muutokset, toinen ei tunnista niitä lainkaan. Jotkin projektin tuotokset ovat sen omasta aloitteesta syntyneitä, osa taas yhteistyössä muiden kanssa tehtyjä. Ihmisten oma kokemus kertoo tapahtuneista muutoksista ja niiden merkityksestä. Arkielämässä se riittää.

Projektin päättyessä voidaan nähdä selvästi, että sen työ on nivoutunut kaupunkistrategiaan.

Lasten ja nuorten hyvinvointi on kirjattu strategiasa kriittiseksi menestystekijäksi, mikä oli alkuperäisessä projektisuunnitelmassa 2001 yhtenä tavoitteena. Lastuprosessi merkitsi strategisen suunnittelun toteuttamista projektityönä, mikä ei työtapana ole aivan tavallinen, mutta onnistui ja antoi merkittävän lisäresurssin ja joustavuutta työmenetelmiin.

Hallinnollis-poliittisen tason yhteistyökäytännöt

- Yhteistyösopimus kaupungin ja seurakunnan välillä projektipäällikön työsuhteesta ja projektin kustannusten jaosta
- Järvenpään lapsi- ja nuorisopoliittisen tavoiteohjelma Lastun prosessi ja- asiakirja sekä niiden tuomat yhteydet kuntalaisten, päättäjien ja viranhaltijoiden välillä

- Lastun seurantaryhmä, jonka kaupunginhallitus nimesi 2005, on pysyvä yhteistyörakenne. Valtakunnallisia malleja vastaavan seurantaryhmän toiminnasta ei ole kovin paljoa saatavissa, vaikka lapsi- ja nuorisopoliittisten ohjelmien valmistumisen myötä niitä on perustettu kuntiin.

- Vanhempien osallisuutta vahvistavien työtapojen edistäminen ja omaksuminen, joista esimerkkinä voi mainita vanhempien saamisen mukaan Lastutyöhön ja opetussuunnitelmatyöhön
- Kirkkoneuvoston ja kaupunginhallituksen ensimmäinen yhteiskokous syyskuussa 2003 oli projektin aloite, johon seurakunta tarttui kutsumalla kaupunginhallituksen yhteiskokoukseen. Seuraava yhteiskokous pidettiin helmikuussa 2006.

Toimintamallit

- Näpistelyihin puuttumismallin luominen ja saattaminen osaksi poliisin ja kauppiaiden perustyötä
- Aikuisten lisääntynyt rohkeus puuttua lasten ja nuorten normien vastaiseen toimintaan
- Koulujen vanhempainyhdistysten verkoston syntyminen, yhteistyömallien löytäminen ja yhteys viranhaltijoihin
- Traumaattisten kriisien toimintamallin tekeminen ja saaminen osaksi perusopetuksen opetussuunnitelmaa (turvallisuuskansio)
- Ensimmäisen luokan kolmikantakeskustelujen tunnetuksi tekeminen. Opiskelijat työstivät vanhemmille tehtyä palautekyselyä, projekti on tiedottanut toimintamallista valtakunnallisissa julkaisuissa ja seminaarissa Kuntamarkkinoilla.
- Yhteistyövihkonen vanhempainiltoihin verkostoitumisen ja kotikoulu yhteistyön välineeksi
- Yhteisten tapakasvatuksen välineiden käyttö laajasti (Eletään yhdessä -ohjeet, tunnustarrat)

Muutokset toimintatavoissa ja asenteissa

- Asenneilmapiirin ja vanhempien ja viranhaltijoiden toimintatapojen muutos laillisuuslinjan (alkoholin ja tupakan ikärajat) tiedostamisessa ja noudattamisessa
- Yhteisten tavoitteiden luominen ja yhteistyön tiivistäminen vanhempien, viranhaltijoiden ja järjestöjen kanssa
- Poikkihallinnollisen ja organisaatorajat ylittävän yhteistyön kehittäminen ja verkostoyhteistyön vahvistaminen
- Kotikoulu yhteistyön uusi linjaus, vanhempainiltojen sisältöjen kehittyminen ja vanhempainyhdistysten verkoston syntyminen

Tuotokset

- Projektin tuottamat artikkelit paikallisissa ja valtakunnan julkaisuissa ja nettisivuilla
- Nettisivut projektille ja Lastutyölle
- Projektin, näpistelykampanjan ja Lastun esitteet
- Eletään yhdessä-reilunpelin ohjeiden tekeminen ja käyttö
- Lastun tunnuskuva, postikortit: Lastu 2003, Välittämisen viikko 2005

- Opiskelijoiden tekemät oppinäytetyöt, kyselyt ja harjoitteluraportit (Seurakuntaopisto, Diak-amk Järvenpää, Laurea -amk Järvenpää ja Kerava, Jyväskylän yliopisto)
- Kriisitoimintamalli ja yhteistyölehtinen
- Lastun asiakirja
- Lastuleiman tunnus (Hannu Hyske, ei vielä käytössä)
- Vetoomus sisäasiainministerille poliisien ennaltaehkäisevän työn resursseista marraskuussa 2005

Yhteisen arvopohjan vahvistaminen

- Kasvatuskeskustelun käynnistäminen ja ylläpitäminen
- Yhteisen kielen, käsitteistön ja arvopohjan synnyttämistä ja tietoa kasvatukseen tueksi vanhempien ja viranhaltijoiden yhteisillä luennoilla, koulutuksissa, pajoissa, kasvatusilloissa, seminaareissa ja Lastutyöskentelyssä
- Syntynyt uutta koulutuksellista ja toimintamalleja selkiyttävää yhteistyötä kaupungin ja seurakunnan välille (lastensuojelukoulutus, roolikarttakoulutus, kouluterveyskyselyn hyödyntäminen)
- Vanhempien vertaisryhmät (yläkoulun erityisopetus, murrosikäiset, Lions quest, uusperheet, äitipuolet, päiväkodin ryhmät)

8. Arviointia

Kehittämistyössä on tyypillistä projektin vaikutusten tuleminen esille kauan hankkeen päättymisen jälkeen viivästyneinä ja vaikeasti havaittavina. Projektin päättyessä on syytä tarkastella miten asetetut tavoitteet ovat toteutuneet. Samalla on muistettava, että mitä muuttuvammassa ja epävakammassa ympäristössä hanketta toteutetaan, sitä ongelmallisempaa on käyttää tavoitteita arvioinnin mittapuuna, koska tavoitteiden täsmällisyys ja mitattavuus vaihtelevat hankkeen kuluessa. Lopputulosta arvioitaessa tulisi myös arvioida tuloksiin johtaneita prosesseja, jotta voidaan ymmärtää miten kyseiset tulokset on saavutettu.

Projekteissa kehitettävien asioiden jatkuvuuden kannalta pidetään ensiarvoisen tärkeänä, että ne hyödyttävät oikeasti perustehtävän mukaista toimintaa, jolloin niiden jatkuvuus on turvatumpi kuin hankkeissa, jotka kehittävät itsenäisesti jotain, jota ne koittavat sitten ”myydä” perustyölle.

Seppänen-Järvelän (2003) mukaan kehittämishankkeissa konkreettisten tuotosten lisäksi tuloksia voivat olla myös parantunut vuorovaikutus, yhteistyö, vastuullisuus tai sitoutuminen. Projektien arvioinnissa keskitytään usein toimintaa ja havaintoja koskevaan tietoon, vaikka kehittämistyössä tiedetään myös tunteilla ja tahdolla olevan erittäin keskeinen merkitys. Niiden tarkastelua saatetaan pitää toisarvoisena.

Kasvatus tulevaisuuteen-projektin tulokset ovat luonteeltaan yllä kuvatun kaltaisia. Osa tuloksista on konkreettisia kuten kriisitoimintamalli, näpistykseen puuttumismalli tai vanhempainiltojen yhteistyölehtinen. Osa taas on sosiaalisia ja henkisiä kuten asennemuutos tai yhteisöllisyyden kasvaminen, joiden mittaaminen ja tulkitseminen yksiselitteisesti on lähes mahdotonta.

Projektiarvioinnissa käytetään erilaisia menetelmiä, joita tässä ei ole mielekästä luetella. Koska hankkeen aikana ei ole ollut mahdollisuutta ulkopuoliseen arviointiin tai perusteelliseen tutkimukseen, tarkastellaan tuloksia pääosin ns. laadullisen tiedon valossa. Tällä tarkoitetaan sen tarkastelemista, ovatko toteutetut toimenpiteet vienneet toivottuun eli hankkeen vision ja tavoitteiden suuntaan. Ensiarvoisen tärkeitä viitteitä tuloksista ja vaikutuksista saadaan kohderyhmän edustajien havainnoista, haastatteluista ja keskusteluista. Niiden avulla saadaan tietoa siitä, kuinka ihmiset ovat asiat kokenet sekä minkälaista merkitystä ja vaikutusta toimenpiteillä on heille ollut.

Laadullisesta tiedosta tehtävien johtopäätösten heikkous voi olla subjektiivisuus ja vaikutelmanvaraisuus, mutta niiden laatua ja uskottavuutta voidaan kohentaa hyvällä dokumentoinnilla ja systemaattisuudella. Projektiarvioinnissa voidaan myös kuvaila mikä toimii ja kenelle (realistinen evaluaatio) tai kysyä mukana olleilta millainen on se tarina, jossa hankkeen tavoittelema muutos parhaiten näkyy.

Mistä palaute on kerätty

Tämän raportin tekemisessä ja tulosten arvioinnissa on käytetty eri vaiheissa syntyneitä dokumentteja, kuten raportit Kuntaliittoon, muistiot ja pöytäkirjat, vanhempainiltojen ja esitelmien aineistot ja esitteet, erilaiset yhteenvedot, artikkelit, palautekyselyt, hankkeessa mukana olleiden kanssa käyty keskustelut sekä projektipäällikön muistiinpanot.

Eri vaiheissa syntyneet dokumentit välittävät aidosti ja tiivistetysti sen hetkisen tilanteen ja tapahtuneen kehityksen, josta osa olisi muuten jo unohtunut.

Kuntaliiton toimesta Efektia teki kaikkien pilottien (25) projektisuunnitelmien arvioinnin keväällä 2001. Kuntaliitossa hanketta johtanut johtoryhmä joutui luopumaan Efektian tekemäksi suunnitellusta koko hankkeen loppuarvioinnista yhden rahoittajan vetäytyttyä hankkeesta kesken pois omiin rahoitusvaikeuksiinsa vedoten. Tämä on vahinko, sillä näin pitkäkestoisen hankkeen ulkoiseen arviointiin olisi pitänyt löytyä riittävät resurssit.

Itsearviointia

Ohjausryhmä on arvioinut toimintaa vuosittain sekä kerännyt palautetta eri vaiheissa. Käytävissä on ollut myös Lastutyön palaute (kaupunginvaltuusto, pajaosallistajat) sekä opiskelijoiden tekemät opinnäytetyöt ja kyselyt, joista tärkein on Diakin opiskelijoiden keväällä 2004 suorittama kysely vanhemmille, viranhaltijoille ja seurakunnan päättäjille. Jonkin verran saatiin palautetta myös netin ja sähköpostin kautta vanhemmilta ja viranhaltijoilta. Ohjausryhmä teki erikseen kyselyn kaupungin ja seurakunnan päättäjille syksyllä 2004. Seuraavana keväänä käytiin eri viranhaltijoiden arviointikeskusteluja sekä vanhempien ja viranhaltijoiden yhteinen keskustelu syyskuussa 2005, jolloin pohdittiin erityisesti miten tulokset ovat juurtuneet ja mitkä tahot ovat vastuussa jatkokehityksestä.

Mikä edisti projektin etenemistä?

Koko Kuntaliiton hanke liittyi vahvasti ajan henkeen. Vanhemmuuden tukemisesta ja yhteisvastuun tarpeesta puhuttiin julkisuudessa paljon ja yhteisöllisyyden vahvistamiseen ja arvokeskusteluun oli selvä tarve. Meillä Yhdessä elämään -vaiheen synnyttämä keskustelu oli nostanut esiin keskeiset kasvatukseen ja aikuisen vastuuseen liittyvät teemat ja vaikuttanut siten projektin tavoitteiden valintaan ja työtapaan. Projekti käynnistyi myönteisessä hengessä, koska voimattomuus ongelmien edessä oli ehtinyt kääntynyt haluksi tarttua asioihin.

Kaupunginjohtajan tuki jo Yhdessä elämään -vaiheessa oli ratkaisevan tärkeä. Hän näki vanhempien aktiivisuuden arvon ja totesi, ettei ole nähnyt aikaisemmin hanketta, joka näin laajasti ottaisi huomioon

koko elämän kirjon (tapaaminen marraskuu 1999). Kaupungin ja seurakunnan hyvät yhteistyösuhteet mahdollistivat projektin organisoimisen tavalla, josta ei ollut aikaisempia malleja. Seurakunnan johto ja päättäjät näkivät tärkeäksi olla mukana oman paikkakunnan kasvatusyhteistyön kehittämisessä. Työntekijän vakaa työsuhte, jota ei katkaistu lomituksilla tai sopimalla työsuhteesta vain vuodeksi kerrallaan, mahdollisti pitkäjänteisen työskentelyn. Moniin muihin pilotteihin verrattuna resurssitilanne Järvenpäässä on ollut hyvä.

Projektin käynnistyttyä käytettävissä oli täysipäiväisen työntekijän työpanos koordinointiin ja kasvatusyhteistyön kehittämiseen. Se, mitä oli tehty siihen asti intuitiivisesti ja vapaaehtoispuolelta, sai organisaatioiden sitoutumisen myötä toisenlaisen valtuutuksen ja mahdollisuudet. Vanhempien näkökulmasta tähän liittyi myös hienoinen pelko, että spontaani Yhdessä elämään -toiminta laimenee ja muuttuu osaksi järjestelmiä niin, ettei vanhempien aktiivisuudelle jää tilaa riittävästi. Osa vanhemmista olisi halunnut projektin organisoivan perheiden vapaa-ajan toimintaa. Palautetiedon perusteella voi arvioida, että vanhemmat ovat saaneet projektista tukea ja että heidän äänensä on tullut esiin.

Vastuu työyksiköillä

Yhteydenottoja tuli alussa niin paljon, ettei ollut tarvetta levittää työtä sinne, missä ilmeni jonkinlaista vastustusta tai empimistä. Projektipäällikön aloitteesta käyty esittely- ja yhteistyökeskustelut avasivat ovia riittävästi ja olivat tärkeitä verkostojen luomisessa. Viranhaltijoiden pyytäessä projektin esittelyaineistoa ja alustuksia vanhempainiltoihin heidän toiveisiin vastattiin, mutta samalla kannustettiin löytämään juuri heille sopiva tapa edistää kasvatusyhteistyötä pyrkimättä ohjailemaan ulkopuolelta. Näin projekti antoi virikkeitä ja tukea, mutta varsinainen toimintavastuu säilyi työyksiköillä itsellään. Osa kirjasi oma-aloitteisesti projektityösuhteen toimintasuunnitelmiinsa ja strategioihin. Liittyminen projektin edistämisiin asioihin onnistui parhaiten niissä työyksiköissä, jotka ymmärsivät projektin tarjoavan välineitä perustyön kehittämiseen.

Yhteistyö poliisin ja Keravan ja Tuusulan naapuripilottien kanssa synnytti kuntarajat ylittävää yhteistyötä. Alusta asti tiivis yhteys valtakunnalliseen toimintaan Kuntaliiton ja Yhdessä elämään -mallin kautta toi virikkeitä Järvenpäähän sekä onnistumisen kokemuksia, kun Järvenpäästä puolestaan haet-

tiin malleja ja esimerkkejä muihin kuntiin.

Kuntaliiton projektille määrittelemä riittävän pitkä aika (5v) on osoittautunut tärkeäksi, sillä asenne- ja muutokseen tähtäävä työ on hidasta. Tämä korostuu Järvenpäässä valitussa toimintalinjassa, jonka mukaan haluttiin vaikuttaa ennen kaikkea perustyön rakenteissa luomalla mahdollisuuksia vanhempien osallisuudelle ja yhteisöllisen vanhemmuuden syntymiselle Järvenpäässä. Nyt voidaan nähdä, että se ollut oikea tie, vaikka hidas ja suurelle yleisölle monesti näkymätön. Yhteys perustyöhön on vienyt projektin edistämisiä asioita strategiaan, jolloin ne jäivät elämään ja kehittyvät myös projektin päättyttyä. Käytännön työtä seuraamalla ja toimintasuunnitelmia ja -kertomuksia tutkimalla voi nähdä miten kasvatusyhteistyö on kehittynyt ja miten vanhemmat otetaan huomioon.

Projekti on ymmärtänyt tehtäväkseen eheyttää kasvatuskenttää ja tuoda vanhemmat ja viranhaltijat lähemmäksi toisiaan. Saadun palautteen mukaan näin on myös tapahtunut. Jo pelkästään lasten ja nuorten asioiden saaminen keskustelun ja päätöksenteon valokeilaan on ollut askel kohti asetettuja tavoitteita.

Mukana tietoisesti tai tietämättään

Kerätystä projektipalautteesta voi nähdä, että moni on toiminut projektin tavoitteiden mukaisesti tai yhteistyössä projektin kanssa tietämättä sitä itse. Esimerkiksi rivipoliisille projekti ei ole näkynyt, koska työyhteisössä ei ole korostettu projektin osuutta vaan yhteistyötehtävät on tehty osana perustyötä. Tällöin yksittäinen työntekijä ei pysty arvioimaan projektin vaikutuksia samalla tavalla kuin se, joka tietoisesti on toiminut yhdessä projektin kanssa olemalla esimerkiksi yhdyshenkilö. Oleellista on kuitenkin se, että työ on edennyt, eikä se kenen ansioksi se mahdollisesti voidaan katsoa.

Tulosten näkyvyyden ongelmaa miettiessään ohjausryhmä on todennut, että Kasvatus tulevaisuuteen on laaja hanke, jota jokainen katsoo omasta näkökulmastaan, joka on hänelle oikea ja totta, mutta kokonaisuuden kannalta ehkä hyvinkin kapea. Voidaan jopa kysyä vähän itseironisesti, onko projekti onnistunut jos ihmiset eivät ymmärrä olleensa siinä mukana!

Eräs ohjausryhmän jäsen on ilmaissut projektin ja perustyön välisen suhteen toteamalla: ”Projekti on mahdollisuus minussa, eikä niin että projektin työntekijä tulee ja tekee asiat” Toinen työntekijä on omassa yhteisössään nähnyt, että projektin käynnistämät prosessit vaikuttavat eri ihmisissä eri aikaan.

Käytännön työssä ehkä haastavin tehtävä on ollut koulujen vanhempainyhdistysten toiminnan koordinointi, sillä vanhemmat toimivat vapaa-ajallaan. Vapaaehtoisten ryhmien johtaminen perustuu heiltä saatuaan valtuutukseen ja on mahdollista vain niin kauan, kuin yhteistyö sujuu. Tässä asiassa ei ole tietävästi ollut ongelmia.

Vanhempainyhdistysten verkoston syntymisessä ja koulujen kriisitointamallin tekemisessä projektilla on ollut itsenäinen kehittämistehtävä, johon se on ryhtynyt oma-aloitteisesti. Monissa asioissa sen sijaan projekti on ollut kumppani, joka on toiminut yhteisillä ehdoilla.

Palautetta ja kokemuksia

Toukokuussa 2003 runsas kaksi vuotta projektin alkamisesta ohjausryhmän arvioidessa projektin vaikutuksia se kirjasi seuraavia asioita (lähde pöytäkirja).

Yleinen keskustelu oli saanut konkreettisen muodon projektin kautta ja asioiden ääneen sanominen ja kirjaaminen oli tullut tärkeämmäksi. Viranhaltijoiden yhteydet ja myönteiset kontaktit vanhempiin olivat lisääntyneet ja esimerkiksi nuorisotilojen vanhempainiltoihin oli ruvettu lähettämään kutsut postissa vanhempien nimellä. Opetussuunnitelmatyöhön osallistuminen oli vahvistanut vanhempien osallistumista kouluelämään, vaikka läheskään kaikki vanhemmat eivät pitäneet tämänkaltaista vanhempien ja viranhaltijoiden yhteistyötä tärkeänä.

Seurakunnan kasvatustyössä vanhempien kasvaneen aktiivisuus näkyi lisääntyneinä keskustelunavauksina, jotka haastoivat työntekijät miettimään uudelleen joitain työkäytäntöjään. Viranhaltijoiden yhteistyö oli tiivistynyt ja verkostoituminen parantunut. Eri projektien työntekijöiden tapaamiset olivat antaneet tukea yksinäisessä työssä. Koulujen vanhempainyhdistysten verkoston muotoutuminen oli selvästi käynnissä.

Yhdessä elämään -teemojen jatkuva esillä pitäminen nähtiin edelleen tärkeänä. Vanhemmat saivat niistä tukea arjen ratkaisuihin ja yhteisten toiminta-

linjojen luomiseen, koska ne rohkaisivat toimimaan tavalla, jota useimmat aikuiset pitivät oikeana, mutta jonka he kokivat kadonneen. Verkostoituminen näytti vahvistavan yhteisöllisyyden kokemusta.

Keväällä 2004 (Kettunen, Viren) vanhemmat vastasivat projektin vaikutusta kysyttäessä, että se on edistänyt yhteisvastuuta ja julkista keskustelua. Nuoret olivat huomanneet että heidän hyväkseen toimitaan. ”Kaikki muutkin saa” -vinkuminen oli vähentynyt. Lasten ja nuorten ääni tuli kuulluksi. Erään vastaajan mukaan projektin vaikutus näkyi niin, että aikuiset ovat ylpeitä perheistään.

Myös viranhaltijoiden mukaan projekti oli avannut avoimen keskustelun ja herättänyt uudenlaiseen ajatteluun ja toimintaan. Vanhemmat olivat heränneet huolehtimaan lapsistaan yhdessä. Viranomaiset ja muut toimijat olivat löytäneet toisensa ja yhteinen työnäky oli parantunut. Näpistelyihin puuttumismalli toimi tehokkaasti. Projektin vaikutusta kuvattiin myös sanoilla yhdistävä, yhteisöllisyyttä ja verkostoja edistävä.

Kaupunginvaltuustolle ja kirkkovaltuustolle joulukuussa 2004 tehdyssä pienessä kyselyssä vastaajat (15) arvioivat, että projekti on herättänyt lasten ja nuorten asioista kansalaiskeskustelun, johon vanhemmat ovat päässeet mukaan. Perheasioihin on kiinnitetty positiivista huomiota ja painopiste on hyvä, kun korostetaan ennaltaehkäisyä ja varhaisen tuen merkitystä. Yksi vastaaja näki projektilla olleen vaikutusta myös opetussuunnitelman ja sivistystoimen kehittämissuunnitelman laatimisessa. Yksi vastaaja totesi, ettei projektilla ole juurikaan ollut vaikutusta, kun opetusryhmiä suurennetaan ja toinen arveli, että osa päättäjistä on jo unohtanut koko projektin, jos on sitä edes havainnut. Lastutyön merkityksen mainitsi useampi vastaaja.

Kysyttäessä miten päättäjät voivat edistää tuloksien juurtumista, vastaajat mainitsevat Lastutyön huomioon ottamisen päätöksenteossa, toimimisen omien arvojen mukaisesti, tiedotuksen ja tulosten jatkoseurannan sekä yhteisten toimintamallien levittämisen myös uusille vanhemmille ja päättäjille.

Keväällä 2005 eri työntekijäryhmien kanssa käydyissä palautekeskusteluissa toistuivat aikaisemmin esiin tulleet tulokset, mikä kertoo siitä, että yhä useampi havaitsi samoja muutoksia.

Viranhaltijat näkivät projektin mahdollistaneen sen, että Yhdessä elämään -toiminta kasvoi suurem-

maksi kuin pipo päähän -keskustelu, jollaisena osa ymmärsi sen aluksi. Käynnistynyt kasvatuskeskustelu koettiin verhojen avaamisena, jolloin päästiin käsiksi oikeisiin asioihin. Vanhemmat olivat tulleet rohkeammiksi puhumaan nuoren ja perheen ongelmista jopa ison yleisön edessä vanhempainilloissa, kun he kokivat, ettei heitä syyllistetä perheen ongelmista. Oli aistittavissa vahva tahtotila, että tehdään yhdessä, kasvatuskumppanuusfilis. Päivähoidon erityistyöntekijä totesi näkevänsä saman ilmapiirimuutoksen. Vanhemmat ottavat aikaisempaa rohkeammin yhteyttä ja puhuvat lastensa asioista pelkäämättä syyllistämistä. Tämä on helpottanut yhteistyötä. Koska projektia on toteutettu laajalla rintamalla, sillä on ollut vastaajien mielestä vaikutusta tavalla tai toisella kaikkiin perheisiin. Erityislasten- ja nuorten vanhempien tukiryhmille nähtiin olevan edelleen tarvetta.

Vanhempainverkoston toimintaedellytyksistä kannettiin huolta. Viranhaltijat näkivät, että on viestitettävä selkeästi kaupungille vanhempainverkoston tarvitsevan tukea, koska sen toiminta liittyy vahvasti koulun tehtävään. Myös vanhemmat odottavat kaupungin ottavan jotenkin vastuuta. Projektin päättyessä koordinoivaa työntekijää ei enää ole verkoston ja viranomaisten välillä. Tämä on kriittinen kohta.

Perhesosiaalityöntekijät kertoivat palautteessaan, että koulutukset (luennot) ovat olleet hyviä, samoin yhteinen nopea toimintamalli näpistelytilanteissa. Projektin suora vaikutus lastensuojeluperheisiin on ollut ehkä vähäinen, sillä osallistumisaktiivisuus ongelmallisessa elämäntilanteessa on usein heikko. Välillistä vaikutusta on vaikea arvioida.

Viranhaltijoiden kuvaamat ilmapiirin muutokset kertovat pidemmän ajan kuluessa tapahtuneesta kehityksestä. Yhdessä elämään-malli korostaa, että ongelmien tullessa ei pidä etsiä syyllisiä, koska jokainen kasvattaja epäonnistuu toisinaan. Kuvattu ilmapiirin muutos kertoo, että tämä periaate on oivallettu ja rohjettu ottaa käyttöön.

Ne muutokset, jotka ohjausryhmä kirjasi keväällä 2003 toistuvat myöhemmin vanhempien ja muiden palautteen antajien vastauksissa. Kerätty palaute ja kokemukset osoittavat myös, että kasvatusyhteistyön kehittäminen on vaikuttanut ja saanut aikaan muutoksia sekä yksilö-, yhteisö- että organisaatio-tasolla. Vielä tarvitaan työtä, että tapahtuneet muutokset asenteissa ja toimintatavoissa vakiintuvat ja läpäisevät mahdollisimman hyvin kaikki tasot.

Tavoitekohtaista arviointia

Pitkän ajan tavoitteiden toteutumista arvioitaessa on muistettava, että ne ovat Kuntaliiton omasta lapsipoliittisesta tavoiteohjelmasta, joka tähtää vuoteen 2015 eli 10 vuotta pidemmälle kuin pilottiprojektit. Tavoitteet tiedettiin laajoiksi, mutta ne sisältyivät Kuntaliiton hankesuunnitelmaan, jolle haluttiin olla uskollisia.

Ensimmäisen tavoitteen toteutumista arvioitaessa on kysyttävä, onko vanhemmuus vahvistunut, onko syntynyt yhteistyömalleja ja toimivia verkostoja kotien ja muiden kesken, onko kasvatuskulttuuri muuttunut keskustelevämmäksi ja onko yhteisöllisyys lisääntynyt. Tavoitteena oli myös, että koordinoitu yhteistyö poistaa päällekkäisyyttä ja parantaa tiedon saantia. Kerätty palaute kertoo, että jokaiseen kysymykseen voidaan vastata myönteisesti. Sitä, kuinka laajasti näin on tapahtunut, on sen sijaan vaikea arvioida.

Koulujen vanhempainiltojen sisällön kehittäminen on edelleen tärkeää. Ilman sitä on vaara, että vanhempaintoiminta palaa pelkkään rahankeruuseen. Meillä korostettiin jo ennen uusien opetussuunnitelmien perusteiden ilmestymistä tarvetta selkiyttää opettajien ja vanhempien rooleja ja saada kotikoulu-yhteistyö sidottua selkeämmin koululainsäädännön henkeen. Olimme askeleen edellä, sillä juuri näitä asioita uudet perusteet korostavat.

Perheen näkökulmasta koulujen yhdistysten yhteistyö on mielekästä, sillä saman perheen lapsia voi olla jopa neljässä eri koulussa. Tästä syystä on perusteltua myös se, että koulujen keskeiset toimintatavat luodaan riittävän yhtenäisiksi koko kaupungin tasolla. Silloin vanhempien on helpompi sitoutua koulun toimintatapoihin ja vetää yhtä köyttä keskeisissä asioissa. Toimintamalleista tulee tiedottaa selkeillä ja korkeatasoisilla julkaisuilla sekä järjestää säännöllisesti keskustelumahdollisuuksia, mieluiten luokkatasolla. Tämä edellyttää opettajilta taitoa ja rohkeutta ottaa asioita käsiteltäväksi sekä vanhemmilta sitoutumista oman lapsen vanhempainiltoihin.

Eräs opettaja ehdotti, että mietitään yhteisessä koulutuspäivässä projektin asioita ja sitä mihin yhteisiin periaatteisiin ja toimintatapoihin kaikki koulut sitoutuvat ja mikä ovat keskeisiä kotikoulu-

yhteistyön muotoja, joita kaikki noudattavat myös käytännössä.

Todennäköisesti yhteistyö koulujen kanssa olisi muodostunut yhtenäisemmäksi, jos opetuspäällikön virka olisi ollut olemassa jo alussa, sillä hänen kanssaan ja kauttaan olisi ollut luontevaa kehittää yhteistyökäytäntöjä. Ei voida odottaa, että toimialajohtajat ehtivät käytännön yhteistyöhön kovin paljoa, vaikka sitäkin tapahtui esimerkiksi opetussuunnitelmatyössä sivistystoimenjohtajan osallistuessa vanhempien työskentelyihin.

Sekä vanhemmat että työntekijät ovat kantaneet huolta yleisöluentojen jatkumisesta. Niiden järjestäminen yhdessä esimerkiksi vanhempien verkoston, ehkäisevän päihdetyön, koulutoimen ja seurakunnan perhetyön kanssa jakaisi kustannukset ja tiivistäisi tiedotusta ja yhteistyötä. Seurakunnalla olisi annettavaa myös surun ja kuoleman, kristillisen kasvatuksen ja parisuhteen kysymyksiin käsittelyssä. Luentojen jatkuminen edellyttää jonkun viranhaltijan selkeää koordinoituvastuuta ja sen varmistamista, että yhteys vanhempainverkostoon ja muihin yhteistyökumppaneihin säilyy suunnittelussa ja toteutuksessa.

Osallistujien myönteiset kokemukset vanhempien erilaisista vertaisryhmistä osoittavat niiden hyödyn. Perhe voi tulla autetuksi sillä, että vanhemmilla on mahdollisuus purkaa kokemuksiaan ja luoda suhteita, jotka säilyvät ryhmien jälkeen. Säännöllisten ryhmien organisointi moniammatillisena yhteistyönä edellyttää sopimista resursseista, tiedotuksesta ja toiminnan muusta koordinoinnista. Sekä luentojen että ryhmätoiminnan koordinointi voi olla saman yhteistyöryhmän vastuulla (vert. Ehjäge-työryhmä) kunhan yhteys vanhempiin turvataan.

Vanhemmuuden roolikarttakoulutukset ovat jääneet osittain irrallisiksi ja opitun hyödyntäminen osallistujien oman aktiivisuuden varaan. Yhteiseksi työmenetelmäksi se ei ole vielä kehittynyt joko siksi, että aika ei ole ollut kypsä tai siksi, että Lastun tekemisen tultua mukaan ei riittänyt aikaa idean jatkokehittämiseen. Alkuperäinen käyttöidea on edelleen ajankohtainen ja mahdollinen toteuttaa, jos joku tahto ottaa vastuun ajatuksen eteenpäin viemisestä ja koordinoinnista.

Eräs lyhyen ajan tavoite oli, että päiväkodit, koulut ja kerhotilat toimivat alueensa eri-ikäisiä ihmisiä kokoavina voimavarakeskuksina. Tämä toteutumiseen on vielä matkaa. Päiväkodit ja koulut voisivat olla enemmän vanhempien ilta-viikonloppukäytössä. Siivous- ja avainvastuukysymyksiin on varmasti löydettävissä ratkaisuja.

Toinen pitkän ajan tavoite tähtäsi siihen, että terveet elämäntavat ovat kunnia. Tavoitteena oli lasten ja nuorten syrjäytymisen väheneminen elämäntapojen tukevien verkostojen toimiessa sekä painopisteen siirtäminen korjaavasta työstä ennaltaehkäisevään. Ajateltiin myös, että yhteiset pelisäännöt ja laillisuuslinjan noudattaminen vähentävät erityistoimenpiteiden tarvetta, ilkeää ja nuorten päihteiden käyttöä.

Näpistykseen puuttumismallin syntyminen oli helppoa, koska yhteisvastuusta puhuminen oli synnyttänyt tunteen, että asioihin voidaan vaikuttaa yhdessä. Aloitteen tehnyt kauppias oli ollut kutsuttuna mukana Yhdessä elämään -tilaisuuksissa, joten hän tiesi mistä löytyy yhteistyökumppaneita. Kiinnijäämisriskin kasvattaminen yhteisillä pelisäännöillä toimi ennaltaehkäisevästi nuorten tajutessa, että myös alle 15-vuotias jää kiinni ja vanhempiin otetaan yhteyttä. Kampanja on osoittanut, etteivät useimmat kiinnijääneet uusi näpistystään. Poliisin väliintulo on osoittautunut tehokkaaksi toimenpiteeksi.

Mallin luomisessa oli erittäin tärkeää, että vanhemmat olivat mukana alusta asti. Näin kaikessa tiedottamisessa ja asioiden käsittelyssä säilyi tasavertainen vanhemmalta vanhemmalle - taso, joka loi tunteen yhdessä vaikuttamisesta sekä vanhempien kesken että viranomaisten kanssa. Aidosti kotien toimintaan vaikuttavien yhteisten toimintamallien syntymisen edellytys näyttää olevan vanhempien aktiivinen osallistuminen. Viranomaisten toiminnassa tulisi aina kysyä, miten vanhempien äänelle ja näkemyksille on tilaa ja miten vanhemmat itse voivat edistää asioita yhdessä viranomaisten kanssa. Puuttumismalli on säteilytetty laajemmalle antamalla mallin suoran ja nopean puuttumisen merkityksensä. Palautteen mukaan se on rohkaissut ja antanut sinnikkyyttä selvittää rikkeitä myös kerhoissa, kouluissa ja taloyhtiöissä.

Toimittajakерho, näpistelyvideon tekeminen ja tukioppilaiden pitämät oppitunnit nuoremmille osoittivat, että myös lapset ja nuoret kiinnostuvat laillisuusasioista. Nuorten vertaisvaikuttamiselle pitäisi antaa rohkeasti mahdollisuuksia.

Tapakasvatuksen tehostaminen ja yhteisen välineen käyttäminen (Eletään yhdessä-ohjeet) loi yhteistä kieltä ja vahvisti arvopohjaa vanhempien

pohtiessa mitä ohjeet tarkoittavat käytännössä. Aikuiset saivat rohkeutta puuttua lasten ja nuorten väärään toimintaan ja alussa tehdyt laajat vanhempainiltakerrokset ja asukasyhdistystapaamiset kantavat satoa vielä projektin päättyessä. Tämä käy ilmi arjen kertomuksista, joissa aikuiset kuvailevat omaa toimintaansa jopa nimeten yksittäisiä puuttumistilanteita Yhdessä elämään -tilanteiksi. Projektin esillä pitämät asiat ovat auttaneet tavallisia välittäviä aikuisia pitämään kiinni oikeiksi tietämistään asioista. Tällä on ollut merkitystä yleisen mielipiteen muotoutumisessa ja sen näkemisessä, että vastuullista vanhemmuutta ja aikuisuutta näyttää olevan enemmän kuin yleisesti luullaan.

Aikuisten tiedostettua velvollisuutensa noudattaa laillisuuslinjaa he alkoivat edellyttää sitä myös nuorilta ja muilta aikuisilta. Tämä edisti vanhempien keskinäistä yhteydenpitoa, koska voidakseen valvoa nuorten alkoholin käyttöä heidän piti olla yhteydessä keskenään ja sopia pelisäännöistä. Vanhemmilla on hyviä kokemuksia soittoringeistä, nuorten sopimusten tarkistamisesta ja aikuisten kesken sovituista periaatteista.

Osa vanhemmista ja muista aikuisista ei edelleenkään välitä lainsäätäjän asettamista ikärajoista. Pelisääntöjen sopiminen on vaikeaa niiden vanhempien kanssa, jotka eivät näe mitään tarvetta rajoittaa ala-ikäisten alkoholin käyttöä tai yöliikkumista. Nuorisotyöntekijöiden mukaan kaljanostopyyntöjä vieraille aikuisille on kuitenkin vähemmän kuin ennen. Muuttuneilla asenteilla on ollut vaikutusta myös nuorisotoimen 0-linjan syntymisessä.

Erityisesti murrosikäisten vanhempia tulee edelleen määrätietoisesti rohkaista verkostoitumaan ja luomaan yhteisiä pelisääntöjä. Koulu, nuorisotoimi, seurakunnan kasvatustyö, harrastusseurat ja vanhempainverkosto voivat olla tässä asiassa aktiivisia ja suureksi avuksi.

Lastuprosessin ja oppilaitosyhteistyön arviointia (tavoitteet 3-5)

Lastun kautta Kasvatus tulevaisuuteen on vaikuttanut kaupungin strategian sisältöön ja päätöksentekoon sekä edistänyt kaupungin ja seurakunnan päättäjien uudenlaista keskinäistä vuoropuhelua. Varhaiskasvatussuunnitelma sai aineistoa Lastutyöstä. Sosiaali- ja terveystoimen ja sivistystoimen yhteistyö sekä ennaltaehkäisevän työn suunnittelu jatkavat ja syventävät Lastussa tehtyä työtä.

Työskentelyssä pidettiin itse valmisteluprosessia yhtä tärkeänä kuin syntyvää asiakirjaa, sillä se mahdollisti asioiden monipuolisen käsittelyn ja laajan arvokeskustelun. Kaupungin arvoiksi on määritelty huolenpito ihmisestä, vastuullisuus, taloudellisuus sekä oikeudenmukaisuus. Seurakunnan arvot ovat välittäminen, yhteisöllisyys, oikeudenmukaisuus sekä rohkeus. Lastussa käyty keskustelu osoitti, että vanhempien esittämät arvot ovat hyvin samanlaisia kuin kaupungin ja seurakunnan. Riittävän yhteisten arvojen löytäminen lapsiyhteistyön päätöksenteon, kasvatuksen ja perheiden tueksi näyttää mahdolliselta, vaikka arvojen tulkinnat tietysti vaihtelevat.

Projektipalautteen mukaan perheen arvostus on kasvanut. Yrittäjien ja kauppiaiden osallistuminen kasvatusyhteistyöhön yhteisten toimintamallien luojina ja käyttäjinä on myös osoitus kasvatuksen arvostuksesta ja yhteisen vastuun kantamisesta.

Tavoitteisiin kuului lasten ja nuorten kuuleminen. Lastutyöhön osallistumisen lisäksi esimerkiksi päiväkotien pihasuunnitelmia on tehty yhdessä lasten kanssa. Koulujen oppilasneuvostoja on perustettu lisää ja niiden saaminen jokaiseen kouluun sisältyy opetussuunnitelmaan.

Oppilaitosyhteistyö on rikastuttanut projektin työtä ja antanut mahdollisuuden tutkia ja kerätä tietoa keskeisistä teemoista. Opiskelijoiden ohjaaminen, keskustelut, arviointien tekeminen ja oppitunnit ovat vieneet aikaa ja on todennäköistä, että perustyötä tekevät eivät pysty ottamaan vastaan yhtä montaa opiskelijaa. Opinnäytetöiden ja kyselyiden hyödyntämistä ja levittämistä tulisi kehittää ja sopia asiasta selkeät käytännöt.

Verkostot

Toimiessaan poikkihallinnollisesti ja yli organisaatio-rajat projekti on tukenut viranomaisten verkostoitumista ja saanut niihin mukaan vanhemmat ja heidän näkemyksensä. Todennäköisesti projektin vaikutus verkostojen kehittämiseen olisi jäänyt huomattavasti vähäisemmäksi, jos se olisi toiminut yhden hallintokunnan alaisuudessa.

Projektityö on osoittanut, että paikkakunnan verkostoissa toimiminen hyödyttää työyhteisöä parhaiten silloin, kun niissä jäsenenä ovat työntekijät ymmärtävät tiedottamisen ja kokemusten jakamisen merkityksen. Tiedon tulee kulkea työyhteisön ja verkostojen välillä. Verkostotaitaja osaa yhdistellä asioita ja ihmisiä, jakaa kokemuksensa ja tietonsa, innostaa, kyseenalaistaa ja luoda uutta.

Tarvitaan myös yhteistyösuhdeiden ja verkostojen johtamista ja yhteistä arviointia, sillä huolimaton yhteistyö johtaa kokousten tuplamiehitykseen ja työajan tuhlaukseen. Verkostojen tulee palvella organisaatioiden ja työalojen perustehtävää ja tuoda niihin todellista lisäarvoa.

Yhteinen opiskelu ja keskinäisen työnjaon selkiyttäminen palvelevat kaikkia verkostoissa toimivia. Toisten työtavat - ja kulttuuri tulee tuntee riittävän hyvin, vaikka kaikissa asioissa ei tehtäisikään käytännön yhteistyötä. Esimiesten tulee tiedottaa ja haastaa työyhteisönsä ja organisaationsa kehittämään työtapoja ennakkoluulottomasti ja vanhempiä kuunnellen. Tukena voi käyttää aikaisemmin esiteltyjä kasvatusyhteistyön silmälasia, jotka auttavat tarkastelemaan työkäytäntöjä vanhempien osallisuuden näkökulmasta.

Kasvatusyhteistyössä on ollut oleellista vanhempien ja viranhaltijoiden yhteisten verkostojen syntyminen ja kehittyminen. Yhteydet tulisi saada säilymään ja kehittymään. Vastuu on ennen kaikkea viranhaltijoilla, sillä ilman heidän aktiivisuuttaan ja yhteyksien edistämistä vanhempien on vaikea osallistua ja vaikuttaa. Projektin aikana onkin esitetty kysymys, tarvitaanko tulevaisuudessa laajan kasvatustyön koordinaattori poikkihallinnollisen ja organisaatioiden rajat ylittävän yhteistyön kehittämiseen.

Lastun seurantaryhmä ja koulun ja vanhempainyhdistysten yhteistyö ovat tärkeät kanavat. Myös erilaisia kuntalaisten kuulemis- ja keskustelumahdollisuuksia tulisi luoda ja kehittää rohkeasti ja asioiden valmistelusta lähtien noudattaa riittävää avoimuutta. Kaupunginvaltuuston hyväksymiin Lastun toimenpide-ehdotuksiin sisältyvä Lastuleimasin tulisi saada käyttöön osoittamaan, miten lasten ja nuorten näkökulma on otettu huomioon päätöksenteossa.

Kaupungin sivistystoimen ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyössä on tapahtunut selvä muutos. Ne kehittävät tällä hetkellä aktiivisesti yhteisiä toimintamalleja päivähoidon, koulun ja sosiaalityön kesken. Perheiden näkökulmasta se on erittäin tärkeää, koska koululaiset elävät kouluissa näiden hallintokuntien leikkauspisteessä. Laajempi käynnissä oleva lapsiperheiden hyvinvoinnin kartoitus puolestaan koskettaa kaikkia hallintokuntia ja yleishallintoa edistäen niiden yhteistyötä kasvuyhteisöjen tukemiseksi.

Eri työntekijäryhmien kanssa käydyissä palautekeskusteluissa todettiin, että koulun verkostotyöllä on hyvät perinteet, mutta kouluterveydenhoitajat tarvitsivat enemmän aikaa osallistua oppilashuoltotyöryhmän työskentelyyn. Myös koulupsykologeille olisi enemmän tarvetta kouluissa kuin nykyiset resurssit sallivat. Projekti on todentanut, että jo alakouluissa tarvitaan tukitoimenpiteitä ja ohjaava ja valistava puhe on kohdistettava yhä nuorempiin ikäluokkiin ja heidän vanhempiinsa. Tällä hetkellä kouluterveyskyselyn tuloksista on jaettu tietoa 6-luokkalaisten vanhemmille, mutta asioista pitäisi ruveta puhumaan jo aikaisemmin. Tämä edellyttäisi opettajien ja kuraattorien yhteistyötä nuorisotoimen ja terveydenhoitajien kanssa yhteisten tilaisuuksien järjestämiseksi. Näistä on jo hyviä kokemuksia joillakin alakouluilla.

Projektissa on avattu ovia yhteistyöhön sellaisten tahojen kanssa, jotka kuuluvat vahvasti kaikkien arkeen, mutta jotka eivät edusta julkista valtaa. Näitä ovat mm. paikkakunnan kauppiat ja muut yrittäjät, asukasyhdistykset, erilaiset yleishyödylliset yhdistykset ja vanhempainryhmät. Näiden saaminen kasvatusyhteistyöhön mukaan on arjen näkökulmasta hyvin tärkeää, mutta ei kuulu perinteisiin työtapoihin. Esimerkiksi Yhdessä elämään -vaiheessa ja Lastutyöhön kutsuttiin mukaan tahoja, jotka eivät perinteisesti osallistu kunnalliseen strategiatyöhön, mutta vaikuttavat paikkakunnalla. Tulevaisuudessa kaupungin palvelustrategian näkökulmasta jouduttaneen miettimään ja kehittämään verkostotyötä juuri yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa, kun

palveluja ostetaan ja ulkoistetaan yhä enemmän.

Toimivat verkostot ovat askel kohti todellista kasvatuskumppanuutta, jossa tavoitteet ja toimintatavat ovat yhdessä sovittuja ja ongelmat ennakoidaan ja ratkaistaan yhdessä. Kumppanuudessa vanhemmat, viranhaltijat ja muut toimijat kohtaavat tasavertaisina.

Kaikki suunniteltu ei toteutunut

Ystäväperhetoiminnan käynnistämisestä (yhteistyössä isovanhemmat, eläkeläiset, keski-ikäiset joiden lapset ovat aikuisia, seurakunta, kolmas sektori) käytiin neuvotteluja projektin alussa erään järjestön kanssa, mutta asia ei edennyt käytännön toimintaan asti ainakaan sellaisessa muodossa, jossa projekti olisi ollut mukana. Tukihenkilötoimintaa, jossa opiskelija tukee koululaista isonsiskon tai -veljen roolissa, oli kokeiltu eräessä alakoulussa projektin alussa ja ajatus oli, että Diak-amk opiskelijat voisivat toimia tässä tehtävässä osana opiskelujaan. Järjestelmällisen toiminnan käynnistäminen olisi vaatinut opiskelijoilta pitkäaikaisempaa sitoutumista, kuin mihin opiskelut antoivat myöden. Huomaa lapsi – toiminta päihde / mielenterveysperheiden lapsille moniammatillisena yhteistyönä esiteltiin Järvenpäässä seurakunnan aloitteesta. Koska toiminnan aloittamiseksi ei löytynyt riittävästi resursseja, projekti ei lähtenyt yksin käynnistämään sitä.

Projektisuunnitelmaan oli kirjattu myös erityislapsiryhmien (pitkäaikaissairaat, vammaiset, erityistukea tarvitsevat) vanhempien tukiryhmät sekä perheiden muun tuen tarpeen kartoittaminen, mutta tämä olisi vaatinut enemmän henkilöresursseja projektiin. Myöskään ei toteutunut vanhemmuuden roolikarttaryhmien käynnistäminen koulutettuna vetäjäparina vanhempi ja työntekijä. Tämä olisi edellyttänyt ryhmäkäyttöön soveltuvan aineiston muokkaamista. Todennäköisesti yhteistyön kehittämisessä asukasyhdistysten kanssa olisi edetty huomattavasti pidemmälle, jos Lastutyöhön ei olisi ryhdytty.

Seksuaalikasvatus ei toteutunut omana teemanakaan, mutta aihetta käsiteltiin kolmella yleisöluennolla. Poikien seksuaalista kehitystä käsittelevällä luennolla suurin osa kuulijoista oli miehiä, mikä

osoittaa vääreksi väittämän, etteivät luennot kiinnostane miehiä. Terveyskasvatusta oli suunniteltu toteutettavaksi käynnistämällä kasvisruokailuun liittyvää ryhmätoimintaa yhteistyössä Laurean, kouluterveydenhoitajien ja seurakunnan kanssa, mutta tämä ei toteutunut.

Mikä hidasti tavoitteiden saavuttamista?

Projektityön luonteeseen kuuluu, että kaikki aloitettu ja kokeiltu ei onnistu. Jos näin tapahtuisi, voisi kysyä onko edes yritetty riittävän rohkeasti. Projektin tehtävä on sekä luoda uutta, että etsiä toiminnan katvealueita, löytää niille tekijät ja toimijat ja sen jälkeen vetäytyä. Lupa erehtyä, epäonnistua ja aloittaa alusta kuuluu kehittämistyöhön. Aina jokin jää myös kesken. Joillakin prosesseilla on ollut oma tehtävänsä projektin aikana eikä ole tarkoitukseen että kaikki tehty juurtuu ja jatkuu. Kaikkiin haasteisiin ei ole pystytty vastaamaan ja jotkut asiat ovat jääneet kesken puhtaasti resurssien tai jaksamisen puutteesta.

Projekti käynnistämiseksi päätökset syksyllä 2001 piti saada nopeasti kahdesta eri organisaatiosta (kaupunki ja seurakunta), mikä ei jättänyt riittävästi aikaa suunnitteluun. Olisi tarvittu enemmän aikaa keskustella tavoitteista ja toimenpiteistä vanhempien ja viranhaltijoiden kanssa. Tämä olisi voinut lisätä sitoutumista, vahvistaa kokemusta yhteisestä hankkeesta ja kirkastaa toimenpiteitä ja lähiajan tavoitteita.

Projektin alussa olisi tarvittu projektityön koulutusta työntekijälle ja ohjausryhmälle sekä malttia tehdä suppeampi toimenpideohjelma. Suunnitelmaan kirjatut toimenpiteet ja käytettävissä olevat resurssit eivät vastanneet toisiaan. Toisaalta on muistettava, että oli mahdoton kovin tarkasti suunnitella viiden vuoden hanketta kerralla. Projektissa täytyy olla myös tilaa yllättäville siirroille ja muutoksille.

Projektin asema vakiintuneessa organisaatiossa ei ole aina selkeä ja varsinkaan seurakunnassa ei ole tämän luonteisen kehitysprojektin perinnettä. Vahvasti eri työaloihin tai hallintokuntiin jakautunut toiminta ei tunnista poikkihallinnollisesti toimivaa projektia omakseen yhtä helposti kuin selkeästi yhden sisällä toimivan projektin. Voidakseen luoda uutta projektin on otettava etäisyyttä perustyön tuttuihin toimintatapoihin, sillä liian tiivis yhteys perustyöhön voi hidastaa aidosti uutta etsivää ke-

hittämistyötä. Samalla tulisi osata toimia perustyön ehdoilla ja sitä palvellen. Projekti saatetaan kokea myös uhkana vakiintuneelle toiminnalle. Tasapainon löytäminen on aina haaste. Projektissa täytyy hyväksyä toisinaan esiin nouseva linjaorganisaation ja projektin välinen ristiriita, joka voi olla sekä jarru että kannustin.

Projektipäällikön yksinäinen asema kahden organisaation välissä ja sisällä on tehnyt työn välillä raskaaksi. Organisaatioissa helposti myös ajatellaan, että projektin työntekijä saa kaiken tarvitsemansa tuen ohjausryhmältä. Työpari olisi merkinnyt työn arkisisällön tuntevan keskustelukumppanin ja palautteen antajan tukea. Erillisen projektiryhmän nimeämistä mietittiin, mutta sitä ei nähty alkuvaiheessa tarpeellisena, koska ohjausryhmä työskenteli tiiviisti ja Yhdessä elämään -vaiheen aktiiviset vanhemmat ja työntekijät muodostivat epävirallisen, mutta tarpeellisen keskustelufoorumien. Myöhemmin Lastutyössä oli oma työryhmä, jonka kanssa työskentely ylläpiti myös projektin työntekijän motivaatiota ja voimia. Jälkeenpäin ajateltuna oikein valittu projektiryhmä olisi kuitenkin tarjonnut keskustelumahdollisuuksia tilanteissa, joissa ratkaisut ja toimintamallit tuli nyt luoda yksin aikaisempien mallien puuttuessa.

Projektipäälliköllä oli keväällä 2001 kolme eri työhuonetta muutaman kuukauden sisällä; ensin ei missään, sitten kaksi kaupungintalolla ja kesäloman jälkeen seurakuntakeskuksessa. Ensimmäisenä vuonna rahoitusta oli palkkauskuluihin, mutta ei varsinaiseen toimintaan. Työ oli kuitenkin mahdollista, sillä ensimmäinen vuosi oli yhteyksien ja verkostojen luomista. Seuraavan vuoden suunnittelua ei voinut tehdä ennen kuin määrärahat varmistuivat myöhään edellisenä syksynä.

Perustyön paineet ja kiire ovat toisinaan jarruttaneet työntekijöiden mahdollisuuksia toimia. Myös kiristynyt kuntatalous on heijastunut sekä perustyön taloudellisiin, että muihin resursseihin, jolloin uuden kehittämiselle ei ole aina tahtonut riittävä aikaa eikä voimia silloinkin kun haluja olisi ollut. Vaikutusta on ollut myös sillä, että työkuultuureissa ja työntekijöiden kesken näyttää olevan eroja siinä, kuinka tärkeäksi nähdään vanhempien osallistumisen ja mielipiteiden kuuleminen.

Yhteenveto IKKU-vaikuttavuusmallin avulla

Hankkeen vaikutuksia ja vaikuttavuutta voidaan tarkastella Pirttilä & Pääkön mukaan (2002) neljästä näkökulmasta, jotka ovat instrumentaalinen (I), käsitteellinen (K), konsultatiivinen (K) ja uskoa luova (U).

Projektin vaikuttavuus on instrumentaalista, kun projekti edistää päätösten ja sopimusten tekoa tai projektia ja sen tuloksia käytetään päätöksenteon välineenä.

Lastuprosessi ja -asiakirja sekä pysyvä seurantaryhmä ovat edistäneet lapsipoliittista päätöksentekoa. Lasten ja nuorten hyvinvoinnista on tullut kriittinen menestystekijä kaupungin strategiassa, joten sen toteutumista seurataan valtuustotasolla. Projekti on edistänyt sitoutumista laillisuuslinjaan ja korostanut varhaisen puuttumisen merkitystä luomalla näpistyksiin puuttumismallin, osallistamalla opetussuunnitelmatyöskentelyyn ja päihde-toimintamallin tekemiseen. Eletään yhdessä-pelissä säännöt ovat edistäneet yhteisten toimintalinjojen omaksumista.

Instrumentaalista vaikutusta on myös hankkeilla, jotka rakentavat esim. uuden koulutusmallin, jota käytetään toiminnan kehittämiseen ja päätöksenteon välineenä. Vanhemmuuden roolikarttakoulutus vanhemmille ja viranhaltijoille tavoitteena organisaatiot ylittävän toimintamallin synnyttäminen paikkakunnalle on ollut askel tähän suuntaan.

Projektin vaikuttavuus on käsitteellistä, kun toimijoiden aiemmat käsitykset muuttuvat ja he alkavat etsiä uusia käsitteellisiä tulkintoja. Projekti voi vaikuttaa myös käsityksiin arvoista ja asenteista.

Vanhempainilloissa, Lastuprosessissa ja erilaisissa koulutuksissa on käsitelty perheiden ja paikkakunnan arvoja, normeja ja asenteita. Käsitteet kasvatusvastuu ja kasvatusoikeus, varhainen puuttuminen, ennaltaehkäisy ja yhteisöllinen vanhemmuus ovat selkiytyneet ja saaneet toiminnallista sisältöä. Rajojen asettaminen ja puuttuminen normien vastaiseen käytökseen ovat palautteen mukaan lisääntyneet. Erityisesti Lastutyössä korostettiin yksilöiden omaa vastuuta kehityksestä ja kaikkia toimijoita kannustettiin löytämään myös ei-rahallisia vaikuttamistapoja. Eri yhteyksissä on korostettu yksilön eri roolien merkitystä kasvatuksessa ja työssä, mikä on edistänyt vanhempien ja viranhaltijoiden tasavertaista dialogia ja kasvatuskumppanuuden syntymistä. Kotikoulu yhteistyön merkitystä ja sisältöä

on arvioitu uudelleen, ja siihen syntyneen uuden linjauksen myötä myös toimijoiden roolit ovat selkiytyneet.

Laillisuuslinjaan sitoutumisen merkityksen ymmärtäminen on merkinnyt muutosta asenteissa ja käytännön toiminnassa.

Vaikuttavuus on konsultatiivista, kun projekti vaikuttaa toimijoihin ohjaten heitä säännöllisesti esimerkiksi pysyvän toimintaverkon avulla. Projekti ohjaa muutosta verkottumiseen ja yhteistyöhön. Kehittäjät ja käytännön toimijat muuttavat yhdessä toimintatapoja, toimintakulttuureita ja organisaatiota.

Projekti on vaikuttanut koulujen vanhempainyhdistysten yhteistyön kehittämiseen, vanhempainverkoston syntymiseen ja yhteistoimintatapojen löytämiseen kouluviranomaisten kanssa. Kaupungin ja seurakunnan viranhaltijoiden ja päättäjien sekä vanhempien uudenlainen yhteistyö Lastussa on kehittänyt muutakin yhteistyötä ja verkostoja. Viranhaltijoiden oma kokemus verkostoitumisen parantumisesta ja toimintaa ohjaavien yhteisten tavoitteiden syntymisestä on merkki muutoksista, jotka näkyvät käytännön työssä. Viranomaisten verkostoihin on tuotu vanhemmuuden ääni. Poikkihallinnollinen yhteistyö ja kaupungin ja seurakunnan välinen yhteistyö ovat löytäneet uusia muotoja sekä käytännön työn, että hallinnon tasolla. Yrittäjät, asukasyhdistykset ja yleishyödylliset yhdistykset ovat liittyneet aikaisempaa tiiviimmin kasvatusyhteistyöverkostoihin. Tämä vahvistaa yhteisen vastuun tunnistamista ja kantamista.

Projektin vaikuttavuus on uskoa luova, kun projekti on luonut ja vahvistanut käytännön toimijoiden uskoa ja toivoa esimerkiksi niin, että vanhempien, lasten ja nuorten usko omiin vaikuttamismahdollisuuksiin lisääntyy.

Vanhempien, lasten ja nuorten osallisuutta on lisätty ja palautteen mukaan he kokevat voineensa vaikuttaa Lastutyössä, koulussa ja lähiyhteisöissä. Vanhempien osallisuutta ovat tukeneet myös yhteiset koulutukset, luennot ja vertaisryhmät. Yhdessä elämään -toiminnan synnyttämä innostus loi uskoa mahdollisuuteen vaikuttaa lasten ja nuorten hyvinvointiin ja kehityksen suuntaan.

9. Toimenpidesuosituksia

Vanhempainryhmät ja kurssit moniammatillisena yhteistyönä

Luodaan malli, jossa vanhemmuutta tukevia ryhmiä ja kursseja toteutetaan eri toimijoiden yhteistyönä. Toistuessaan samansisältöisinä joka vuosi ne antavat vanhemmille mahdollisuuden osallistua silloin kun se sopii heille parhaiten. Myös viranhaltijat neuvoloissa, päivähoidossa, koulussa ja seurakunnan toiminnassa voivat ohjata vanhempia kursseille ja ryhmiin. Luennoitsijoina ja ohjaajina voivat toimia kaupungin, seurakunnan ja paikkakunnan muut asiantuntijat. Luontevat yhteistyökumppanit ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimi, sivistystoimi ja seurakunnan perhe- ja aikuistyö, mahdollisesti Työväenopisto. Koordinointi, tiedotus- ja kustannusvastuut sovitaan yhdessä. Yhteistyö vanhempainverkoston kanssa turvaa välittömän tiedonkulun ja kokemusten saamisen laajalta vanhempien joukolta. Sekä Lastutyössä että projektipalautteessa on pidetty tärkeänä vanhemmuuden tukemisen muotona koulutusta ja ryhmätoimintaa.

Vanhemmuuden roolikartta työvälineeksi

Kehitetään vanhemmuuden roolikartasta kaupunkiin yhteinen työväline, jonka käyttöön työntekijät ja sopivat vanhemmat koulutetaan. Luodaan jatkumo, jossa kukin taho sovitusti työskentelee vanhempien kanssa lapsen eri ikävaiheissa. Neuvolan perhevalmennus aloittaa ja tekee käsitteet tutuiksi ja päivähoito ja seurakunnan perhe- ja päiväkerhot jatkavat. Alakoulussa ja yläkoulussa tietyillä luokka-asteilla (1, 5 ja 7) roolikartta on esillä vanhempainilloissa, seurakunnassa rippikouluvaiheessa ja lopulta nuorten toiminnassa ja lukiossa ja toisen asteen koulutuksessa nuoren oman tulevan vanhemmuuden näkökulmasta. Roolikarttakoulutuksia on jo pidetty ja menetelmä on käytössä joissakin kaupungin työyksiköissä.

Vanhempainverkoston toiminnan turvaaminen

Tulee luoda rakenne, joka turvaa vanhempainverkoston toimintaedellytykset ja saumattoman yhteyden sekä kouluihin että sivistystoimeen keskustelun, tiedonkulun ja kuulemisen jatkumiseksi.

Verkostolla ja koulujen omilla yhdistyksillä yhdessä opetustoimen kanssa on yhteinen tehtävä luokkien vanhempainverkostojen tukijoina ja yhteistyömuotojen ylläpitäjinä.

Verkosto ja koulujen yhdistykset järjestävät yhdessä henkilökunnan kanssa keskustelutilaisuuksia vanhemmille. Ehkäisevä päihdetyö ja kaupungin ja seurakunnan nuorisotoimi ovat luontevia kumppaneita. Aiheina voivat olla kouluterveyskyselyn tulokset, koulun toimintatavat, erilaiset ajankohtaiset aiheet tai Lastun seurantapajan valmistelu, jolloin kerätään tietoa vanhemmilta. Myös välittämisen viikon ja Euroopan vanhempien ja koulun päivän toteuttaminen voivat olla vuosittain toistuvia teemoja.

Vuosittain sovitaan yksi selkeä tavoite ja toimenpiteet, joiden toteuttamiseen verkosto haastaa kaikki vanhemmat. Tällainen voi olla esimerkiksi kouluterveyskyselyssä mitattava vanhemmuuden puute, jolla on neljä osatekijää. Yläkoulussa verkosto yhdessä koulujen kanssa tehostaa vanhempien ja opettajien luokkakohtaista yhteistyötä tiedottamalla hyvistä käytännöistä ja rohkaisemalla vanhempia osallistumaan koulun tapahtumiin.

Verkostossa toimivien vastuuvanhempien (puheenjohtaja, sihteeri, tiedottaja) tukeminen ja palkitseminen on tärkeä kannustin ja motivaation ylläpitäjä.

Opetushallitus ja Suomen vanhempainliitto työstävät parhaillaan kotikoulu yhteistyön laatukuvausta, joka tulee antamaan tukea sekä koulun henkilökunnalle että verkostolle ja koulujen yhdistyksille.

www.suomenvanhempainliitto.fi

Opettaja koordinoimaan

Kaupunki nimeää kaksi tehtävään halukasta opettajaa vanhempainverkoston ja opetustoimen yhdyshenkilöiksi. Heidän tehtävänsä on osallistua verkoston kokouksiin ja toimia koordinaattoreina. Tämä jäntevöittää yhteistyötä, turvaa tiedonkulun puolin ja toisin ja osoittaa, että kotikoulu yhteistyötä arvostetaan. Opettajille maksetaan asianmukainen korvaus tehtävän hoitamisesta. Yhdysopettajat, opetustoimi ja vanhempien edustajat voivat muodostaa tiimin, joka kehittää kotikoulu yhteistyön tapoja ja levittää hyviä käytäntöjä.

Laillisuuskasvatuksen turvaaminen

Poliisin resurssien väheneminen on vienyt syksyn 2005 aikana laillisuuskasvatustunnit päivähoitosta ja kouluista. Oppituntien turvaaminen erillistöimienpiteillä ei riitä, koska yhteistyössä on kysymys laajemmasta ja syvemmälle menevästä toimintatapojen ja työkalukulttuurin kehittämisestä, jossa poliisilla on ollut hyvin tärkeä osa viime vuosina. Toimintatapa, jossa vanhemmat osallistuvat toimintamallien luomiseen ja vakiinnuttamiseen, ei toteudu, jos poliisi puuttuu vanhempainilloista, yhteistyöverkostoista ja tapahtumista. Jos poliisin resurssit eivät tulevaisuudessa riitä näpistelijöiden hoitamiseen, murenee yhdessä luotu toimintatapa nopeasti ja kaupat lakkaavat ilmoittamasta näpistelijoita. Sekä käytännön yhteistyössä toimineet poliisit että vanhemmat ja viranhaltijat ovat olleet huolissaan muuttuneesta resurssitilanteesta.

Laajan poikkihallinnollisen yhteistyön koordinointi

Projektin aikana ja palautekeskusteluissa on esitetty ajatus, että Järvenpäässä tulisi olla laajaa poikkihallinnollista yhteistyötä koordinoiva työntekijä, joka hoitaisi yhteyksiä myös vanhempainryhmiin ja kolmanteen sektoriin. Erityisesti tiedon saaminen ja vaihtaminen eri toimijoiden hankkeista, haasteista ja toimintatavoista edellyttää koordinointia. Suomen vanhempainliitto on suosittanut, että joka kunnassa nimettäisiin vastuuhenkilö kotikoulu yhteistyön koordinointiin. Tämä tehtävä olisi luontevaa sisällyttää kyseiseen toimenkuvaan.

Lastun seurantar ryhmän aseman vakiinnuttaminen

Ryhmän jäsenillä on tärkeä tehtävä tiedon ja kokemuksen välittäjinä taustayhteisöltään ryhmälle ja takaisin. Lapsipolitiikan seurannan valtakunnallisia mittareita ei vielä ole. On tärkeää sopia niistä paikallistasolla ja määritellä muutenkin mitä seuranta konkreettisesti tarkoittaa. Ryhmässä on jo tätä keskustelua käyty, mutta sitä on tärkeää jatkaa laajemmalla foorumilla, että ryhmä löytää paikkansa. Vanhempien edustajille tulee turvata kokouspalkkiot.

Yhdessä elämään -teemojen ylläpitäminen

Kasvatuskeskustelu käynnistyi Yhdessä elämään -teemoista. Niiden ylläpitäminen on edelleen tärkeää, että muuttunut toimintakulttuuri vakiintuu ja uudet vanhemmat omaksuvat yhteistyön pelisäännöt. Päivähoidon, kerhojen ja koulujen vanhempainilloissa tulee säännöllisin väliajoin herättää keskustelua puuttumisen tärkeydestä ja oikeasta hengestä sekä aikuisten vastuusta ja verkostoitumisen hyödyistä. Vanhempainiltoihin sopivia kalvopohjia voi tulostaa www.yhdessaelamaan.fi - sivuilta, joilta löytyy myös käytöspassi-idea jonka voi ottaa käyttöön sellaisenaan tai soveltaen. Kalvojen käyttö yhdessä yhteistyölehtisen kanssa virittää keskustelun hyvin ja auttaa vanhempia luomaan keskinäisiä tukiverkkoja.

10. Katse tulevaisuuteen

Samaan aikaan, kun todetaan projektin tavoitteiden eteneminen, päättäjät ihmettelevät lasten ja nuorten psykiatrisen hoidon tarpeen kasvua, nuorten naisten lisääntyneitä itsemurhia ja huostaanottojen lisääntymisiä parin viime vuoden aikana. Nuorisopsykiatrian poliklinikalle on kuukausien jonot ja nuorten ja perheiden kokemus on, että nopeaa apua on vaikea saada.

Osa muutoksista selittyy maksatuskäytäntöjen muuttumisella (Kela), mutta kertoo myös siitä, että työtä on edelleen paljon. Vaikutusta voi olla myös vuoden 2005 lopussa päättyneellä kahden vuoden hankkeella, jossa joillakin kouluilla toimineet psykiatriset sairaanhoitajat kehittivät varhaisen puuttumisen ja hoitoon ohjauksen menetelmiä. Työ nosti esiin ja tietoisuuteen piilossa olleita ongelmia.

Projektin aikana tehty työ osoittaa, että asennemuutos on mahdollinen ja kehitykseen voidaan vaikuttaa. Vanhempien ja viranhaltijoiden avoin vuoropuhelu vahvistaa kasvatuskumppanuutta, jossa tulevaisuuden haasteet kohdataan rohkeasti ja niihin löydetään ratkaisuja.

Lastun Isossapajassa tammikuussa 2004 kaupunginhallituksen puheenjohtaja totesi, että kaikki hallinnolliset esteet tulee purkaa lasten hyvinvoinnin tieltä Järvenpäässä. Parhaillaan käynnissä oleva kaikki kaupungin toimialat kattava lapsiperheiden hyvinvointikartoitus- ja kehittämishanke tähtää juuri tähän. Lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvää palveluprosessia ollaan uudistamassa niin, että hallintokuntien väliset raja-aidat kaadetaan ja opetellaan hahmottamaan asioita perheen eikä viranhaltijoiden tai hallinnon näkökulmasta. Lapsi ja nuori on yksi ja sama katsomatta minkä hallintokunnan piirissä hänet kohdataan. Tavoitteena on kasvuyhteisöjen tukeminen ja sitä kautta lasten erityisasiakkuuksien vähentäminen. Varhainen tuki ja puuttuminen siirtävät vähitellen painopistettä korjaavasta työstä ennaltaehkäisevään. (E. Kukkonen, J. Ranta projektin loppuseminaarissa 14.1.2006)

Vanhemmat toivovat (Kettunen, Viren 2004) että projektin päätyttyä elämään jäävät ainakin aikuisten yhteistyö, vuorovaikutus, keskustelu, verkostoituminen, yhteinen kasvatusvastuu, hyvät tavat, pelisäännöt, yhteisöllisyys ja yhteistyön kehittäminen kotien, kaupungin, seurakunnan ja järjestöjen kesken. Viranhaltijat puolestaan toivovat, että avoin yhteistyöhalu, uudet toimintatavat, yhteisöllisyys, kunnioittava ja rakastava suhtautuminen lapsiin ja nuoriin, jämäkämpi elämänote, pelisäännöt, orga-

nisaatioiden yhteistyö, verkostot ja julkinen keskustelu asioista jäävät.

Nämä toiveet osoittavat muutosten merkityksen vastaajille. He näkevät tapahtuneen kehityksen ja pitävät sen suuntaa oikeana. Projektin visio oli saada iloinen, terve ja turvallinen elämä Järvenpään lapsille ja nuorille vanhempien ja muiden aikuisten yhteistyöllä. Yhteiset ponnistelut ovat vieneet monta askelta kohti tätä tulevaisuudenkuvaa.

ELETÄÄN YHDESSÄ

KASVATUS TULEVAISUUTEEN

Koskee sekä lapsia että aikuisia

1. Hyväksyn erilaiset ihmiset
2. Käytän asiallista kieltä
3. Olen rehellinen
4. En kiusaa toisia sanoin enkä teoin
5. Hyväksyn erilaiset harrastukset
6. Kuuntelen ja noudatan sovittuja ohjeita
7. Huolehdin omista ja yhteisistä tavaroista, omaisuudesta ja ympäristöstä
8. Yritän tehdä parhaani

JÄRVENPÄÄ

Yhdessä elämään®